

ინსტიტუტის პოპულარიზაციის მიზნით, გადაიღეს ფილმი „შემოაღე კარი მეცნიერებაში - ივ. ჯავახიშვილის სახელობის ისტორიისა და ეთნოლოგიის ინსტიტუტი.“ ფილმში მონაწილეობა მიიღეს ინსტიტუტის ღვაწლმოსილმა და ახალგაზრდა მეცნიერებმა; წარმოდგენილი იქნა ისტორიულ და ეთნოლოგიურ არქივში დაცული ფონდები და საკოლექციო ნიმუშები; ასევე, ინსტიტუტის ბიბლიოთეკაში არსებული XVII-XX საუკუნეების უნიკალური რარიტეტული გამოცემები.

ინსტიტუტის საარქივო ფონდის აუდიო ჩანაწერები და ფოტომასალა გამოყენებული იქნა მნიშვნელოვან სამეცნიერო პროექტებსა და გამოცემებში.

გასული წლის 10 ნოემბერს, ისტორიის დარგში სამეცნიერო მიღწევებისათვის, ინსტიტუტის სამეცნიერო საბჭოს თავმჯდომარეს, ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორს, ლავრენტი ჯანიაშვილს გადაეცა საქართველოს მეცნიერებათა ეროვნული აკადემიის სიგელი.

აღსანიშნავია, რომ 2020 წელს დასრულდა ანთროპოლოგიის მუზეუმის სარემონტო და კეთილმოწყობის სამუშაოები, რომლის ჩატარებაც, თსუ-ს ადმინისტრაციის შუამდგომლობის საფუძველზე, ითავა სსიპ საქართველოს კულტურული მემკვიდრეობის დაცვის ეროვნულმა სააგენტომ. მუზეუმში განთავსდა ინსტიტუტის ანთროპოლოგიური კვლევის ლაბორატორიის კრანიოლოგიურ ფონდში დაცული უნიკალური მასალა, 3000-მდე თავის ქალა საქართველოდან და ჩრდილოეთ კავკასიიდან, აგრეთვე, დერმატოგლიფიკური და ოდონტოლოგიური კოლექციები, რაც აქტიურად იქნება გამოყენებული სასწავლო-კვლევით პროცესში.

შალვა გლოველი

SHALVA GLOVELI

* * *

კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი

კორნელი კეკელიძის სახელობის საქართველოს ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრი არის სამეცნიერო კვლევითი ცენტრი და ამავდროულად, ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი სიძველეთსაცავი. აქ მიმდინარეობს ხელნაწერთა შემსწავლელი ფუნდამენტური და გამოყენებითი სამეცნიერო კვლევები და სამუზეუმო-საგანმანათლებლო საქმიანობა.

ქართველოლოგია, აღმოსავლეთმცოდნეობა, არმენოლოგია - კოდი-კოლოგიურ-ტექსტოლოგიური და წყაროთმცოდნეობითი კვლევები: ტექსტოლოგიურ-კოდიკოლოგიური კვლევები მიზნად ისახავს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული ხელნაწერების ტექსტების კვლევას, რედაქციულ ანალიზს, ტექსტების გადმოწერას, კრიტიკული ტექსტის დადგენას და მეცნიერთათვის მათ ხელმისაწვდომობას. ასევე, საცნობარო და აღწერილობითი კატალოგების მომზადებას. **2020 წელს** მიმდინარეობდა სამეცნიერო სამუშაოები შემდეგ თემებზე: ოსმალთა ფაღიმაჰების საქართველოში დაცული სიგელები; სომხური ხელნაწერების აღწერილობა და ალბომი; აღმოსავლურ ხელნაწერთა ალბომი; მატენადარანში დაცული ქართული ხელნაწერებისა და ფრაგმენტების აღწერილობა; „წიგნი სიმამაცისა“ („Şecâ'at-nâme“) ოსმალეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის შესახებ (XVI ს.); თარიხ-ე ჯაჰანგოშას პარიზული ნუსხა Pers-206 (ცნობები საქართველოს შესახებ); აღმოსავლური ფონდის სამივე კოლექციის არაბული ხელნაწერების ერთობლივი კატალოგის შედგენა; ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ქართულ ხელნაწერთა ყდების კატალოგის შედგენა; ყოვლადწმიდა ღვთისმშობელი

ძველ ქართულ სასულიერო მწერლობაში (ტექსტი, გამოკვლევა, ლექსიკონი); Q და H ფონდის ხელნაწერთა კოდიკოლოგიურ-არქეოგრაფიული აღწერილობა; ამბროსი ხელაიას ქადაგებები (ნაქადაგები რუსულად და ნათარგმნი ქართულად); უცხოეთის სამონასტრო-მწიგნობრულ კერებს შორის ურთიერთობები, კავშირები საქართველოსთან; არსენ იყალთოელის მიერ ნათარგმნი იოანე დამასკელის „გარდამოცემის“ კრიტიკული ტექსტის დადგენა; არისტოტელეს „პერი ერმენეიას“ კომენტარების ანონიმისეული თარგმანის ძირითადი ტექსტის შედარება დანარჩენ ხელნაწერებთან; ანტონ პირველი კათალიკოსი - ჰიმნოგრაფი (ორიგინალური ჰიმნოგრაფია); სამკურნალო შინაარსის შემცველი

ტექსტები უძველეს „კურთხევანებში“; ექვთიმე მთაწმინდელის რედაქციის სახარების შესახებ; აპოკრიფული მწერლობა (IX-XI სს-თა ქართული ხელნაწერი ტრადიციის მიხედვით) (გამოკვლევა, ტექსტები, ლექსიკონი); ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის ქართულ ხელნაწერთა მონაცემების განთავსება საქართველოს რეგიონებში დაცული ქართული ხელნაწერების მონაცემთა ერთიან ელექტრონულ ბაზაში; ქართული ვერსია ევანგელე პონტოელის თხზულებისა - „სიტყვისგებაი ვნებათათვის“; ფსევდობასილის „სწავლანი ლოცვისათვის“; მარკოზ განშორებულის თხზულებათა ქართული ვერსია; ანდრია კრეტელის საკითხავი ამოებისათვის; ეფრემ ასურის სწავლანი (მე-2 ტომი); ამბროსი ნეკრესელის კრებული H-1283 - სასულიერო და საერო შინაარსის მასალის შემცველი შერეული კრებულის ტიპური ნიმუში.

წყაროთმცოდნეობითი კვლევები: მიმდინარეობდა სამეცნიერო სამუშაოები შემდეგ თემებზე: ეპიგრაფიკული იურიდიული აქტების კორპუსის შედგენა და გამოსაცემად მომზადება; დაუმუშავებელი ისტორიული დოკუმენტების კატალოგიზაცია, Qd ფონდის ისტორიული საბუთების ელექტრონული კატალოგის შექმნა-რედაქტირება და სხვ.; XI-XII საუკუნეების ქართული საისტორიო მწერლობა და ბიზანტიური ისტორიოგრაფია; დასავლეთ საქართველოს ეკლესიის ისტორია XVII- XVIII საუკუნეებში; ატენის (ტანას) ხეობის ისტორიულ-წყაროთმცოდნეობითი შესწავლა და მისი მფლობელობის საკითხი (V-XIX სს.); ხელნაწერთა მინაწერი საბუთების კორპუსი; მთის წმ. გიორგის მონასტრის ისტორია საისტორიო საბუთების, ხელნაწერებისა და ეპიგრაფიკული ძეგლების მიხედვით; ქართული ისტორიული საბუთების კორპუსი.

ხელოვნებათმცოდნეობითი კვლევების მიმართულებით 2020 წელს მიმდინარეობდა სამეცნიერო სამუშაოები შემდეგ თემებზე: ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული X-XVI საუკუნეების მოხატული ხელნაწერების საძიებელი; ჯრუჭის ოთხთავის თავფურცლისა და თავსართი მინიატიურების იკონოგრაფიისათვის; ორნამენტის გენეზისი და როლი XV-XVI საუკუნეების საეკლესიო ხელნაწერების გაფორმებაში.

საარქივო, საფონდო, სამუზეუმო და საბიბლიოთეკო საქმისწარმოება; სამეცნიერო ბიბლიოგრაფიის, ტერმინოლოგიისა და საცნობარო ლიტერატურის დამუშავება:

ა) არქივების დამუშავება/გადამუშავება და კვლევა: გიორგი ჩუბინაშვილის, კარლო ინსარაძის, ივანე ნანუაშვილის, ირაკლი აბაშიძის არქივების დამუშავება; ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული ექვთიმე თაყაიშვილის

პირადი არქივის გადამუშავება; ვაჟა-ფშაველას პირადი არქივის აღწერილობის გამოსაცემად მომზადება; ფონდ „სხვადასხვას“ კატალოგის დამუშავება; ილია ჭავჭავაძის პირადი ჩანაწერებისა და ფრაგმენტული ზეპირი გამოსვლების მომზადება აკადემიური გამოცემისათვის;

ბ) სამეცნიერო ბიბლიოგრაფიის, ტერმინოლოგიისა და საცნობარო ლიტერატურის დამუშავება: 2020 წელს მუშავდებოდა ლიტურგიკული ტერმინოლოგია.

გ) ფონდები და ბიბლიოთეკა: ახლადშემოსული ლიტერატურის ტექნიკური დამუშავება და კატალოგიზაცია; წიგნის ბიბლიოგრაფიული მონაცემების ელექტრონულ ბაზაში (Access) შეტანა; ახლადმიღებული ლიტერატურის გამოფენა და ანოტაციის შედგენა ვებგვერდისათვის; 2020 წელს ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში ჩატარდა შენობის რეკონსტრუქცია - შეიქმნა ახალი სივრცე მემორიალური კაბინეტებისათვის; ასევე გარემონტდა ბიბლიოთეკის სამკითხველო დარბაზი.

დასრულდა ლევან და დავით მუსხელიშვილების წიგნების კოლექციის აღწერა და ტექნიკურად დამუშავება. წიგნად ფონდს შემოემატა ისტორიკოს ელენე ცაგარეიშვილის უმდიდრესი ბიბლიოთეკა, გასაკუთრებით აღსანიშნავია სომხურენოვანი წიგნები, რომლებიც აღინუსხა და დამუშავების პროცესშია.

კონსერვაცია-რესტავრაცია, დიგიტალიზაცია - ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული ხელნაწერების, საარქივო მასალის, ისტორიული საბუთების, საბიბლიოთეკო წიგნების დაცვის მიზნით მათი დიგიტალური ვერსიების დამზადება, ასევე, მათი დაცვის და შენახვის მიზნით საკონსერვაციო-სარესტავრაციო სამუშაოების განხორციელება. ფონდების და ფონდსაცავების მონიტორინგი. ხელნაწერთა ეროვნულ ცენტრში დაცული კოლექციებიდან რესტავრირებული ერთეულების პასპორტებისა და ფოტოების ელექტრონული ბაზის შედგენა. 2020 წელს მიმდინარეობდა სამეცნიერო სამუშაოები შემდეგ თემებზე: ტერმინოლოგიური ლექსიკონი (კონსერვაციასა და რესტავრაციის ტერმინების განმარტებითი ლექსიკონი); წერილობითი მემკვიდრეობისა და სახვითი ხელოვნების ნიმუშების კონსერვაცია-რესტავრაციის ძველი და თანამედროვე მეთოდოლოგია (მეთოდური სახელმძღვანელო, ნაწილი II);

სამეცნიერო კონფერენციები და სემინარები; გამოცემები-პუბლიკაციები, მოხსენებები :

სამეცნიერო სემინარები:

12 თებერვალი - კორნელი კეკელიძის სახელობის რიგით 131-ე სემინარი. მოხსენება წაიკითხა, თამარ ოთხმეზურმა - „იოანე სინელის „კლემასის“ ქართულ მთარგმნელობით ტრადიციაში.“

18 სექტემბერი - რუსუდან გვარამიას სახელობის სემინარი (ონლაინ ფორმატით). მოხსენება თემაზე „ოსმალური ნარატიული წყაროები 1578 წელს ქართლის დაპყრობის შესახებ“ წარმოადგინა თ. პაპუაშვილმა.

სამეცნიერო კონფერენცია:

4 ივნისი - გაიმართა ვიდეო-კონფერენცია ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრისა და კელნის უნივერსიტეტის რესტავრაცია-კონსერვაციის ინსტიტუტის თანამშრომელთა მონაწილეობით.

მეცნიერებისა და ინოვაციების ფესტივალი – 2020:

„მეცნიერებისა და ინოვაციების ფესტივალი - 2020“ განხორციელდა

ევროპის მკვლევართა ღამის პროექტის “CAPTAIN - მეცნიერება კაპიტანია” ფარგლებში.

- 27 ნოემბერი - Zoom-ის პლატფორმაზე გაიმართა პანელური დისკუსია - ვახუშტი ბაგრატიონის „მსოფლიოს გეოგრაფია“.
- 28 ნოემბერი - ცენტრმა ჩაატარა ონლაინექსკურსია - „ამბავი ქიმიის ქმნისა“. ღონისძიების მონაწილეები გაეცნენ ქიმიის, ფიზიკის, არითმეტიკის, პლანიმეტრიისა თუ გეომეტრიის უძველეს ხელნაწერებს.

გამოცემები:

- ქართული აგიოგრაფიული ძეგლების სიმფონია-ლექსიკონი, IV (შ-ჰ).
- ქრისტიანულ-არქეოლოგიური ძიებანი, XI.
- ქართული ხელნაწერი.
- Georgian Manuscript.
- ახალი „ქართლის ცხოვრება“, ტ. III.
- ა. თაბუაშვილი, ნ. ჯავახიშვილი, მეფე ერეკლე II-ის დაბადების თარიღის დაზუსტებისათვის.
- იური პიატნიცკი, ქართული სიძველეები ერმიტაჟში.
- უცხოეთში გადაწერილი ქართული ხელნაწერები საქართველოს სიძველეთსაცავებში.
- ძველი მეტაფრასული კრებულები.
- ლია კიკნაძე, ალექსანდრე ჭავჭავაძის შთამომავლობა.
- ნინო ქაჯაია. საღმრთო ჟამისწირვის სახისმეტყველება.

გარდა ამისა, ცენტრის თანამშრომლების მიერ 2020 წელს სხვადასხვა , ჟურნალებში, ელ-გამოცემებში გამოქვეყნდა **სტატიები**: საქართველოში - 76, უცხოეთში - 20; საერთაშორისო და ადგილობრივ სამეცნიერო **კონფერენციებზე** წაკითხული მოხსენებები: საქართველოში - 37, უცხოეთში - 6; ცენტრის თანამშრომლების მიერ 2020 წელს გამოცემული **წიგნები (მონოგრაფიები, სა-ხელმძღვანელოები, კრებულები)** - 15;

საგრანტო პროექტები:

2020 წელს შოთა რუსთაველის საქართველოს ეროვნული სამეცნიერო ფონდის დაფინანსებით, ცენტრის ბაზაზე ხორციელდებოდა ფუნდამენტური კვლევების, მობილობისა და საერთაშორისო სამეცნიერო კომბინირებული ღონისძიებების, საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების შემსწავლელი სამეცნიერო საკონფერენციო და ახალგაზრდა მეცნიერთა კვლევების საგრანტო პროექტები:

დავით აღმაშენებლის ხსენების დღესთან დაკავშირებით, განხორციელდა საგამოფენო-საგანმანათლებლო პროგრამა „დავით აღმაშენებელი - რას მოგვითხრობენ ხელნაწერები?“

საგანმანათლებლო პროგრამები, გამოფენები:

ცენტრმა „ევროპულ სკოლაში“ წარადგინა საგანმანათლებლო პროექტი, რომელიც ასახავს ცენტრში დაცულ სხვადასხვაენოვან კოლექციას: ქართული ანბანის სამივე სახეობის ხელნაწერები, ლათინურ, ბერძნულ, იტალიურსა და სხვა ენებზე შესრულებული ხელნაწერები. „ევროპულ სკოლაში“ გამოიფინა მეფე თამარის მიერ დაკვეთილი ხელნაწერის, ე.წ. „ვანის ოთხთავის“ მულაჟი; მოეწყო 3D ინსტალაცია.

ჩატარდა მორიგი, XV საერთაშორისო ფესტივალი „აღდგომიდან ამაღ-ლებამდე“. ხელნაწერთა ეროვნულმა ცენტრმა საზოგადოებას შესთავაზა მუსიკალური ხელნაწერების მრავალფეროვანი კოლექციის ფოტოასლები.

გია ყანჩელის სახელობის ბაღში დამთავალიერებელს შესაძლებლობა ჰქონდა ეხილა: X საუკუნის საოცარი ხელნაწერი - მიქაელ მოდრეკილის იადგარი, რომელმაც შემოგვინახა უძველესი სანოტო ნიმუხები - ნევმები, X-XI საუკუნეების საგალობლების უნიკალური კრებული, საქართველოში სამ ხმად ჩაწერილი ქართული გალობის ყველაზე ადრეული ნიმუში - დავით ჩიჯავაძე-მიხაილოვის მიერ შექმნილი კრებული „იოანე

ოქროპირის წირვის წესი“ (1863 წ.), ექვთიმე კერესელიძისა და ფილიმონ ქორიძის მიერ გადარჩენილი და ნოტებში ჩაწერილი ქართულ საგალობელთა კრებულები.

განხორციელდა მეფე ერეკლეს დაბადებიდან 300 წლის საიუბილეოდ ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის მიერ გამოცხადებული კონკურსი - „მიულოცე მეფეს!“ კონკურსში მონაწილეობა მიიღო სკოლის დაწყებითი საფეხურის 341-მა მოსწავლემ მთელი საქართველოდან.

საქართველოს რეგიონებში:

ქუთაისში, გელათის აკადემიაში, ხელნაწერთა ეროვნულმა ცენტრმა დავითობის დღესასწაულზე წარადგინა ფოტოგამოფენა სახელწოდებით „გალობის გელათური სკოლა“, რომელიც მომზადდა ცენტრში დაცული ხელნაწერების მიხედვით. გამოფენაზე წარმოდგენილი იყო მუსიკალური აზროვნების ისტორიის ამსახველი ხელნაწერები, X საუკუნიდან XX საუკუნის ჩათვლით.

გურჯაანის მუნიციპალიტეტის ორგანიზებით ჩატარდა კონფერენცია, რომლის ფარგლებში ხელნაწერთა ეროვნულმა ცენტრმა წარმოადგინა გამოფენა, რომელზეც წარმოდგენილი იყო: „ხელმწიფის კარის გარიგება“ და ამ თხზულებაში აღწერილი ტრადიცია, მეფისათვის ახალ წელს ღვინის მირთმევისა; ისტორიული საბუთები ვენახის ნასყიდობის, ღვინის დაჭაშნიკებისა და ღვინის შეწირვის, ასევე მეღვინეთუხუცესისა თუ მეღვინეთა შესახებ; „ვეფხისტყაოსნის“ უნიკალურ ხელნაწერებში დადასტურებული ვაზის ორნამენტები და სხვ.

საერთაშორისო პროექტები:

გამოფენას „ავხაზეთი - ხელნაწერები საუბრობენ დაფარულზე“ უმასპინძლა საქართველოს საელჩომ ნიდერლანდების სამეფოში. გამოფენაზე წარმოდგენილი იყო 1300 წელს მოქვის მონასტერში გადაწერილი ოქრომელნით შემკული უნიკალური ოთხთავი (მულაჟი) და საარქივო მასალები.

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრისა და ბარსელონას წმიდა ნინოს სახელობის ტაძართან არსებული „წმიდა ანთიმოზ ივერიელის სახელობის ქართული საკვირაო სკოლის“ თანამშრომლობით განხორციელდა პროექტი, რომლის ფარგლებშიც მოსწავლეებმა საინტერესო კალიგრაფიული ნიმუშები შექმნეს. მათ მიერ შექმნილი ალბომი შესაძლებლობას გვაძლევს გავცნოთ ესპანეთში მცხოვრები ბავშვების მიერ იზოლაციის რთულ დღეებში ქართულ ენაზე შესრულებულ ტექსტებს.

კალიგრაფიის ონლაინ გაკვეთილები. ნიდერლანდების სამეფოში არსებული „ქართული კულტურის ცენტრისა“ და საქართველოში მოქმედი ფონდის - „დასპორების ალიანსი საქართველოსთვის“ - ინიციატივით, უცხოეთსა და საქართველოში მყოფი მოზარდებისა და ახალგაზრდებისათვის შეიქმნა ონლაინ შემეცნებითი კურსები - „კალიგრაფიის ონლაინ გაკვეთილები“.

ცენტრმა, ფონდთან „დიასპორების ალიანსი საქართველოსთვის“ ერთად 26 მაისს საზოგადოებას შესთავაზა საგანმანათლებლო პროექტი: „ჩემი გენერალი - გიორგი კვინიტაძე“. პროექტი განკუთვნილია საქართველოს ფარგლებს გარეთ მცხოვრები ახალგაზრდებისათვის, რომლებიც ჩაერთვნენ პროგრამაში, როგორც ინდივიდუალურად, ისე საკვირაო სკოლებისა თუ კულტურის ცენტრების ბაზაზე.

ევროპის საბჭოსა და ევროკომისიის ერთობლივი პროგრამის ფარგლებში 2020 წლის 2 და 3 ოქტომბერს აღინიშნა „ევროპის მემკვიდრეობის დღეები“. პროგრამაში ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრიც ჩაერთო კომპლექსური პროექტით „საქართველოს ევროპული ისტორიის ფურცლები“. ცენტრის მიერ დაგეგმილი ღონისძიება რამდენიმე კომპონენტისაგან შედგებოდა: - „დიასპორების ალიანსი საქართველოსთვის“ - მხარდაჭერით. ამავე დღეს „წმიდა ანთიმოზ ივერიელის სახელობის ქართული საკვირაო სკოლის“ მოსწავლეებისათვის ჩატარდა კიდევ ერთი ონლაინექსკურსია, სადაც მოზარდებმა მოისმინეს ქრისტეს შობამდე III საუკუნეში შექმნილი ჰომეროსის ნაწარმოებების პაპირუსზე შექმნილი ფრაგმენტების ისტორია, ქართველებისა და ჯვაროსნების თანამშრომლობისა და კულტურული ურთიერთობის საკითხები და სხვა.

ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრისა და იმავე ფონდის თანამშრომლობით იაკობ გოგებაშვილის დაბადებიდან 180 წლის საიუბილეოდ განხორციელდა პროექტი „ქართული დიასპორები სტუმრად იაკობთან“. ონლაინ შეხვედრის ფარგლებში 75-მა მსმენალმა, მსოფლიოს 15 ქვეყანაში.

პრეზენტაციები:

საქართველოს პარლამენტის ეროვნული ბიბლიოთეკის საკონფერენციო დარბაზში გაიმართა ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის გამოცემული წიგნების წარდგენა. ღონისძიების მიზანი იყო საზოგადოებისათვის ხელნაწერთა ეროვნული ცენტრის სამეცნიერო მიმართულებით ჩატარებული კვლევების შედეგების წარდგენა სამეცნიერო გამოცემების სახით.

გაიმართა შეხვედრა საქართველოს პარლამენტის განათლების, მეცნიერებისა და კულტურის კომიტეტთან, რომელიც ითვალისწინებდა საქართველოში არსებული კულტურულ-საგანმანათლებლო სივრცეების კოორდინირებულ მუშაობას აღნიშნულ კომიტეტთან.

საქართველოს განათლების მეცნიერების, კულტურისა და სპორტის სამინისტროში ჩატარდა ცენტრის საქმიანობის პრეზენტაცია.

თბილისის სახელმწიფო სამედიცინო უნივერსიტეტის მედიცინის ისტორიისა და ბიოეთიკის დეპარტამენტში შედგა ხელნაწერთა ცენტრის პროექტის - „სამედიცინო და ვეტერინარული ხელნაწერები საქართველოსა და უცხოეთის სიმედიკინოსა და ვეტერინარულ ხელნაწერებში“ - ფარგლებში შემუშავებული სასწავლო კურსის - „სამედიცინო ცოდნა ხელნაწერ მემკვიდრეობაში“ - მოდულების პრეზენტაცია.

შალვა გლოველი

SHALVA GLOVELI